

ETICKÝ KODEX ČESKÉ PSYCHOANALYTICKÉ SPOLEČNOSTI

Vypracoval: doc. MUDr. Jiří Šimek s kolektivem

Revidoval: PhDr. Martin Mahler

Preambule

Hlavním profesionálním úkolem psychoanalytiků je nabízet a poskytovat pacientům pomoc s použitím psychoanalytické teorie a psychoanalytických technik. Léčbu provádějí s plným respektem k lidské důstojnosti pacientů i všech ostatních lidí.

§ 1 Obecné zásady

(1) Psychoanalytici poskytují svou pomoc v souladu s etickými pravidly týkajícími se především dodržování vlastních profesionálních norem, vztahu k pacientům, ke kolegům, k psychoanalytické společnosti a jiným analytickým institucím, a v neposlední řadě i vztahu vůči laické veřejnosti.

(2) Analytik vykonává svou praxi v souladu s normami a stanovami ČPS, která je členem I.P.A. Nad těmito normami stojí principy zakotvené v Chartě lidských práv OSN. Zachovává náležitou kolegiální, profesionalitu a etická pravidla ve všech vztazích ke spoluobčanům. Respektuje všechny zákony země, ve které vykonává svou praxi. Podporuje prestiž své profese a respektuje profesionály příbuzných profesí v oblastech jejich kompetencí.

(3) Soubor pravidel etického a profesionálního chování se týká všech kategorií členství v České psychoanalytické společnosti (dále ČPS), kandidátů a dalších osob oficiálně přidružených k ČPS. Části souboru pravidel platí i pro administrativní zaměstnance psychoanalytických institucí a s nimi spřízněných společností a jejich institutů.

(4) Přijetím souboru pravidel na sebe analytik bere zodpovědnost nejen sám za své jednání, ale trvá také na dodržování pravidel i ve všech svých osobních a profesionálních aktivitách. Usiluje o ochranu lidí před morálně nebo profesionálně nevhodným postupům kolegů v souladu s lidskými právy pacientů a ochranou důvěrnosti sdělení. Pokud se kvalifikovaným způsobem dozví o neprofesionálním chování jiného analytika, podá zprávu podle pravidel ČPS.

§ 2 Psychoanalytik a pacient

(1) Psychoanalytik doporučí psychoanalysu pouze tehdy, je-li tato léčba podle jeho nejlepšího posouzení a po bedlivém zvážení metodou volby pro daného pacienta. Při doporučování psychoanalysy nebo jiné léčebné metody podává psychoanalytik klientovi takovou informaci, kterou potřebuje soudná osoba k tomu, aby se mohla rozhodnout k souhlasu s léčbou nebo ji odmítnout. Poučení obsahuje srovnání potenciálních výhod a nevýhod psychoanalysy s možnostmi, které nabízejí alternativní postupy a diskusi případných důsledků nenastoupení žádné léčby. V žádném případě nesmí analytik klienta nutit, aby přijal psychoanalytickou léčbu.

(2) Psychoanalytik má svobodu výběru, komu a za jakých podmínek může poskytnout psychoanalytickou léčbu. Může i přerušit léčbu, jestliže se podle jeho názoru vyskytnou vážné překážky jejímu pokračování. Převzetím pacienta do péče bere na sebe psychoanalytik závazek kontinuity. Psychoanalytická léčba se obvykle ukončuje po vzájemné dohodě psychoanalytika a pacienta. Pokud se psychoanalytik rozhodne ukončit léčbu z vlastního rozhodnutí, pak je povinen toto své rozhodnutí sdělit pacientovi vhodným způsobem a s přiměřeným předstihem a pomůže pacientovi nalézt jiného odborníka.

(3) Psychoanalytická léčba se uskutečňuje v situaci výslovné dohody mezi pacientem a léčbu provádějícím psychoanalytikem. Psychoanalytici si stanovují a přijímají rozumné honoráře za své profesionální služby. Na začátku léčby se psychoanalytik dohodne s pacientem na výši honoráře a o podmínkách placení. Stanoví-li se, že mají být placeny i zameškané sezení, musí být dosaženo dohody o tomto opatření již na začátku léčby. Jestliže psychoanalytik předpokládá, že dodržení termínů placení patří mezi požadavky, které jsou podmínkou léčby, nastoluje tento požadavek taktně a lidsky, s přiměřeným ohledem na realistické a terapeutické stránky honoráře a jeho placení.

(4) V zájmu zachování psychoanalytické situace se psychoanalytici v období léčby zdržují pokud možno všech sociálních kontaktů s pacientem a všech dalších kontaktů, jež by mohly psychoanalytickou situaci narušovat.

(5) Psychoanalytik nesmí v žádném případě kořistit z léčby nebo jinak zradit klientovu důvěru. Např. nesmí prodlužovat léčbu pro finanční zisk nebo pro jinou osobní výhodu. Psychoanalytik je povinen vzdát se všech výhod, které by mu mohl poskytnout přenos a jeho role vzhledem ke pacientovi. Psychoanalytik nesmí využívat informací získaných od pacienta k osobnímu prospěchu, nesmí zneužít závislého přenosu k osobnímu zisku, k politické moci, nebo pro finanční zisk. Na pacientův negativní přenos nesmí reagovat odvetnými opatřeními. Svého zvláštního mocenského postavení, jež je umožněno psychoanalytickou situací a přenosem, nesmí používat jinak než v přímém vztahu k léčebným cílům. Mravnost konkrétního jednání analytika se neposuzuje jenom podle vzniklých následků, ale podle toho, jaké důsledky by mohly z daného jednání vyplývat.

(6) Podle současného konsensu kořistí sexuální vztah s pacientem z emocí, jež probudila léčba, proto je neetický. V průběhu léčby a během významného období po jejím skončení (nejméně dva roky) nesmí psychoanalytik navazovat důvěrné vztahy s pacientem nebo jej sexuálně svádět. Stejně chování je neetické i vůči každému z členů pacientovy rodiny. Jsou-li sociální kontakty nevyhnutelné, musí je psychoanalytik udržovat na nezbytném minimu. Romantické nebo sexuální vztahy s pacienty během léčby jsou nejen v rozporu s léčbou, ale jsou i nemravné. Jestliže se psychoanalytik považuje za zamilovaného do pacientky (nebo analytička do pacienta), má konsultovat kolegu (kolegyni). Není-li jeho (její) přenos promptně řešitelný, má pacienta (pacientku) bez odkladu předat někomu jinému. Stejnými principy se psychoanalytici řídí i ve vztazích k bývalým pacientům.

(7) Psychoanalytik se snaží vyvarovat situací konfliktu zájmů. Proto se vyhýbá všem obchodním partnerstvím a administrativním vazbám, které by mohly interferovat s léčebnými cíli, narušovat jeho profesionální soudnost nebo ohrozit pacienty vykořisťováním.

(8) Výjimečně se může vyskytnout nutnost omezit pacienta fyzicky, to se týká hlavně dětí. V takových případech nesmí psychoanalytik pacientovi vyhrožovat, ani proti němu použít tělesného násilí.

(9) V situaci nouze pomáhá psychoanalytik dle svých možností a schopností, pokud nedospěje k názoru, že je to z profesionálního hlediska nevhodné nebo nemoudré. Pokud považuje za nutné doporučit pacienta lékaři specialistovi, navrhne mu to co možná šetrným způsobem.

(10) Psychoanalytici nesmějí pracovat pod vlivem intoxikujících nápojů nebo drog. Pokračovat v práci nemají ani v těch případech, kdy jim pokročilý věk nebo nemoc brání využívat nezbytných dovedností a schopností úsudku. Jestliže dojde vlivem vleklé nemoci k ohrožení kvality analytické práce má tento nemocný kolega vyhledat lékařskou pomoc. Nejsou vyloučeny případy, kdy si analytik není vědom vzniklé neschopnosti náležitě konat své profesionální povinnosti. Je-li však o tom kompetentním odborníkem informován, rozumí jeho sdělení a je schopen si je pamatovat, jedná neeticky, jestliže ve výkonu praxe pokračuje.

(11) Jedná-li psychoanalytik s pacienty i v jiném profesionálním postavení (např. jako psychiatr, sociální pracovník nebo skupinový terapeut), je ještě navíc vázán pravidly těchto profesí. V každém případě však trvá jeho povinnost dodržovat tento kodex etického a profesionálního chování bez ohledu na to, za jakých okolností pracuje.

(12) Lékař – psychoanalytik je také vázán pravidly lékařské profese, psychoanalytik – psycholog pravidly profese klinického psychologa. Každý psychoanalytik, bez ohledu na to, zda je lékařem nebo ne, má mít pro své pacienty psychofarmakologického konsultanta. Psycholog by se neměl ostýchat vyžádat si psychiatrickou konzultaci, jak ze své vlastní iniciativy, tak i na žádost pacienta, pokud je přesvědčen, že to prospěje léčbě.

§ 3 Ochrana důvěrnosti pacientových sdělení

(1) Důvěrnost patří k rozhodujícím charakteristikám psychoanalytické léčby. Osobní zaujetí léčbou, privátní charakter všech sdělení a emočně intenzivní povaha analytického vztahu činí pacienta obzvláště zranitelným vůči každému možnému narušení záruky důvěrnosti.

Zachování důvěrnosti všech sdělení je proto základní mravní povinností psychoanalytika.

Mimo uzákoněné výjimky nesmí analytik porušit mlčenlivost o skutečnostech, které se dověděl v průběhu profesionální činnosti, ani prozradit svá pozorování charakterových zvláštností pacienta. Dozví-li se analytik o pacientovi důvěrnou informaci z jiného zdroje než od něho samotného, má stejnou povinnost respektovat pacientovo právo na svou mlčenlivost. Výjimky je možno připustit pouze tam, kde by z dodržení mlčenlivosti vyplývalo vážné poškození druhých osob, např. při nákaze HIV, zneužívání a pod.

(2) Je-li psychoanalytik žádán soudem, aby poskytl svědectví, jež se týká pacientových tajemství, využije všech legálních prostředků k ochraně pacientova práva na psychoanalytickou mlčenlivost. Ve všech případech, kde je to možné, mají etická pravidla přednost před zákonnými normami.

(3) Anonymitu pacienta je nutné zachovat i v kasuistických sděleních a v odborných diskusích. Užije-li analytik kasuistického materiálu při výměně odborných informací k účelům vědeckým, konsultativním, nebo pedagogickým, je povinen učinit všechna opatření k zajištění anonymity pacienta, pokud jím není zmocněn, aby s jeho identitou zacházel jinak.

(4) Jakoukoliv informaci je možno uvolnit pouze s písemným svolením pacienta. Analytik je povinen zpravit pacienta o všech možných následcích jeho svolení k tomu, aby byly analytické záznamy z jeho sezení zpřístupněny jiné osobě nebo instituci. Předat je možné

pouze takovou informaci, která se vztahuje k dotazované situaci. Požadavek dodržení mlčenlivosti platí i pro materiál, získaný konzultacemi za nepřítomnosti pacienta.

(5) Smrtí psychoanalytika nekončí povinnost zachovávat pacientovo právo na mlčenlivost. Dokud je analytik naživu, má zajistit nepoznatelnost všech pacientů, o jejichž analýsách se zmiňuje ve svých klinických pracích. Jeho povinností je zanechat vykonavatelům své poslední vůle jasné instrukce, co mají učinit s písemnostmi včetně příkazu ke zničení záznamů o pacientech a ke zničení všech dalších materiálů, které se jich týkají z hlediska zachování povinné mlčenlivosti. Naléhavě se doporučuje, aby byly zničeny všechny klinické záznamy a veškerá korespondence o pacientech. Pokud je pacient před smrtí svého psychoanalytika doporučen k jinému kolegovi, aby s ním pokračoval v léčbě, záznamy o pacientovi se zachovávají až do případného písemného souhlasu pacienta s jejich předáním novému psychoanalytikovi.

(6) Pokud jsou příspěvky určitého psychoanalytika považovány za tak cenné pro rozvoj celého oboru, že by měly být zachovány jako výzkumný materiál, je možné je zachovat včetně klinických záznamů pro pozdější badatelské studium. V takových případech se doporučuje zachovat nedostupnost poznámkových materiálů 50 let po smrti autora, a tak chránit soukromí pacientů, včetně první a druhé generace jejich potomků a příbuzných. Poznámky by měly být darovány (před nebo po smrti psychoanalytika) institutu, k němuž příslušel, resp. společnosti, nebo předány jinému respektovanému institutu, majícímu svůj vlastní archiv. Alternativní možností je pověřit péčí o záznamy a disposicí s nimi kolegu nebo příbuzného psychoanalytika, který pořídil závěť. Jeho povinností je pak určit osobu, která zodpovídá za přípravu klinických záznamů k zachování a zaručuje, že publikací té které části uchovaných záznamů nebude porušeno právo pacienta nebo jeho příbuzných na povinnou mlčenlivost odborníků.

(7) Právo na důvěrnost sdělení kandidátů je nutno uplatnit na všechny záznamy, které o nich byly pořízeny v průběhu výcviku. Všechny klinické záznamy o tréninkových analýsách by měly být zničeny bezprostředně po smrti tréninkového psychoanalytika. Jestliže supervisor sbíral klinický materiál z analýs, které supervidoval, nedá-li kandidát nebo supervidovaný analytik svolení k publikaci svého materiálu supervisorem, jsou vykonavatelé závěti povinni zařídít, aby byla jména supervidovaných nebo pacientů z publikace odstraněna. Neexistuje-li písemný souhlas supervidovaného k jejich použití, měly by být zničeny všechny poznámky vztahující se přímo k supervizím. Tréninkoví analytici jsou povinni zajistit, aby byl zničen nebo podroben padesátiletému odkladu všechen materiál o přijímacích pohovorech a průběžném pokroku kandidátů.

§ 4 Psychoanalytik a dětský pacient

(1) Etická pravidla chování k dospělým pacientům se obecně vztahují i na děti a adolescenty, ale platí zde i některé modifikace. Vezme-li psychoanalytik do léčby dítě, musí nevyhnutelně projednat termíny návštěv a podmínky léčby s rodiči nebo s jejich zástupci. Způsobem odpovídajícím věku je však musí vysvětlit i dítěti. Stejně jako u dospělých pacientů musí analytik zajistit vhodné minimum důvěrnosti (mlčenlivosti) vůči rodičům, učitelům a dalším zúčastněným. Výjimky platí pro případy fyzického nebo sexuálního zneužití, nebo jiných situací jež ohrožují prospěch dítěte a mohou být příčinou hospitalizace. Během léčby je třeba, aby se fyzický kontakt s dětskými pacienty omezil jen na léčebné cíle a přizpůsobil se vývojovému stadiu dítěte.

§ 5 Odpovědnost k kandidátům – studentům psychoanalysy

(1) Silné přenosy, doprovázející plnění výukových a tréninkových povinností vyžadují plnění stejných etických pravidel, jaká byla popsána u pacientů.

(2) Členové institutu jsou důležitými modely profesionálních rolí pro kandidáty. Nevhodné chování může interferovat se studentovým pozdějším profesionálním počínáním a s vedením supervidované analýsy. Člen institutu nesmí zneužívat závislého vztahu kandidátů ani k osobnímu zisku, politické moci nebo finančnímu polepšení. Sexuální vztah mezi členem institutu a studentem (studentkou) je neetický.

(3) Kandidáti jsou budoucími kolegy, a proto je v sociálních kontaktech dovolena větší flexibilita. I v úloze učitele však musí mít psychoanalytik na paměti, že je s kandidáty stále v profesionálním vztahu, a podle toho se má chovat.

(4) Se zprávami a jinými sděleními o kandidátech se musí zacházet jako s přísně důvěrným materiálem, který je možno předávat jen osobám bezprostředně zodpovědným za hodnocení kandidátů.

§ 6 Odpovědnost při výzkumu a klinických publikacích

(1) Psychoanalytici jsou povinni zabezpečit oprávněné zájmy svých subjektů jak při výzkumu, tak při každé publikaci o výzkumu. Výzkumný pracovník je zodpovědný za zajištění etického postupu při výzkumu, je také zodpovědný za etické zacházení se subjekty výzkumu ze strany spolupracovníků, pomocníků, studentů a zaměstnanců, i když jmenovaní mají též podobné zodpovědnosti.

(2) Při plánování studie je výzkumník zodpovědný za pečlivé zvážení její etické přijatelnosti. Každý klinický výzkum musí být posouzen a schválen příslušnou lokální etickou komisí.

(3) Výzkumník je povinen účastníky studie předem informovat o všech stránkách výzkumu, které by podle jeho očekávání mohly ovlivnit ochotu zkoumaných osob ke spolupráci. Poučení účastníků musí obsahovat informace o možné tělesné nebo psychické nepohodě spojené s výzkumem a o všech nebezpečích, jež plynou z výzkumných postupů. Účastník musí být informován o tom jak dosáhnout kontaktu s hlavním výzkumným pracovníkem, kdykoliv se cítí být v souvislosti se studií příliš zatížen nebo v riziku poškození. Výzkumník musí respektovat právo jedince odmítnout účast ve studii nebo kdykoliv v průběhu studie svou účast odvolat a je povinen o tomto právu klienta informovat.

(4) Všechny informace o jednotlivých pacientech získané v průběhu výzkumu jsou důvěrné, pokud není předem dohodnuto jinak. Při publikacích klinického materiálu musejí všechna sdělení vždy respektovat pacienty a jejich právo na zachování důvěrnosti jejich sdělení. Principům důvěrnosti, popsaným v § 3 je třeba vyhovět v plném rozsahu. Toto pravidlo je třeba vždy dodržet, i v těch případech, kdy máme pacientovo svolení k publikaci. Klinický a další materiál, který používáme ve výuce a k publikacím, musí být přiměřeně pozměněn tak, aby zachoval anonymitu popisovaných osob. Vysvětlení, jež podáváme účastníkům o tom, jakým způsobem chceme chránit jejich anonymitu, je povinnou součástí informování účastníků studie a jednání o svolení k publikaci výsledků studie.

§ 7 Vztahy mezi psychoanalytiky

(1) Psychoanalytici zachovávají plnou kolegiální úctu, ke svým kolegům se chovají s náležitou úctou a s respektem.

(2) V organizacích, které patří do I.P.A. mají psychoanalytici právo co nejsvobodněji vyjadřovat své názory na různé psychoanalytické teorie a vyslovovat se o různých způsobech psychoanalytické praxe.

(3) Všechno co psychoanalytik sděluje svým kolegům a vše, co se jich v jeho sděleních týká, musí být předáváno s náležitým respektem k nim a tak, aby byl přítom brán ohled na možné důsledky ve veřejném mínění, ve sdělovacích prostředcích a také na možné ovlivnění kandidátů. Šíření vědomých lží o kolegovi nebo jeho záměrné znevažování je nepřipustné. Pokud je v některých případech nutné se o kolegovi vyjádřit kriticky, pak je to nutné vždy učinit s maximální opatrností, zdrženlivě a pravdivě, na základě doložených skutečností.

(4) Ve výborech, které rozhodují o udělení statutu ve společnosti, o pověření funkcí nebo úřadem, je často nutné se o posuzovaném členu vyjadřovat kriticky. Příslušný výbor nebo komise má však v takových případech právo i povinnost zachovat mlčení o jednáních, které vedly ke zveřejněnému rozhodnutí. Výbory a komise musejí mít svobodu rozhodnout o neveřejném jednání a hlasování. O důvěrném jednání nesmí nikdo z účastníků nic sdělit osobám, o nichž se jednalo, ani nikomu jinému.

(5) Zvláštní pozornost je třeba věnovat těm psychoanalytikům, kteří mohou vlivem duševní nebo tělesné nemoci ohrožovat prospěch pacientů, svou vlastní pověst a praxi. V těchto situacích je nutný zásah jiného psychoanalytika.

(6) Psychoanalytik má povinnost zasáhnout, kdykoliv kolega jedná nectně a podvodně nebo jinak narušuje své profesionální závazky. Psychoanalytik, který ví o neprofesionálním nebo o neetickém chování některého z kolegů, musí toto obvinění s patřičnými důkazy a důvěrně přednést etické komisi společnosti. Psychoanalytik usiluje o ochranu lidí proti morálně nebo profesionálně nevhodným postupům kolegů v souladu s lidskými právy pacientů a povinností zachování důvěrnosti sdělení. Pacientům, kteří utrpěli následkem neprofesionálního chování kolegů, nebo jim někdo z kolegů jinak uškodil, psychoanalytik pomůže objasnit jejich problém a důsledky profesionálně nevhodného chování a ukáže možnosti uplatnění práva stěžovat si na kolegu příslušné instituci.

§ 8 Péče o vlastní odborný růst

(1) Psychoanalytik je povinen celý život pečovat o svůj odborný růst. K tomuto účelu slouží teoretické vzdělávání a péče o vlastní psychiku.

(2) Psychoanalytik studuje v rozumné míře dostupnou odbornou literaturu, jak knihy tak i periodika, účastní se odborných seminářů požádaných ČPS. Nově získané poznatky diskutuje s kolegy a využívá ve své praxi.

(3) Psychoanalytik reflektuje celý svůj profesionální život své protipřenosové i jiné reakce v terapii i mimo ni, pečuje o svou psychickou rovnováhu i o rovnováhu ve svých vztazích. V případě potřeby požádá kolegu o konzultaci či o suprevizi; ukáže-li se potřeba, neváhá vstoupit do pokračující terapie. Když psychické či sociální obtíže narušují neúměrně léčbu jeho pacientů, psychoanalytik přeruší výkon své praxe.